Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 2 grudnia 2014 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości — Dyrektywa 2004/83/WE — Minimalne normy dotyczące warunków przyznania statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej — Artykuł 4 — Ocena faktów i okoliczności — Szczegółowe zasady oceny — Uwzględnienie określonych dowodów — Zakres uprawnień właściwych organów krajowych — Obawa przed prześladowaniem ze względu na orientację seksualną — Różnice między z jednej strony ograniczeniami odnoszącymi się do sprawdzania oświadczeń oraz dokumentacji lub innego materiału dowodowego w odniesieniu do podnoszonej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o azyl oraz z drugiej strony ograniczeniami odnoszącymi się do sprawdzania tych elementów w odniesieniu do innych powodów prześladowania — Dyrektywa 2005/85/WE — Minimalne normy dotyczące procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich — Artykuł 13 — Wymogi dotyczące przesłuchania — Karta praw podstawowych Unii Europejskiej — Artykuł 1 — Godność człowieka — Artykuł 7 — Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego

W sprawach połączonych od C-148/13 do C-150/13,

mających za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Raad van State (Niderlandy) postanowieniem z dnia 20 marca 2013 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 25 marca 2013 r., w postępowaniu:

A (C-148/13),

B (C-149/13),

C (C-150/13)

przeciwko

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

przy udziale:

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR),

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, K. Lenaerts, wiceprezes, A. Tizzano, L. Bay Larsen (sprawozdawca), T. von Danwitz, A. Ó Caoimh, J.C. Bonichot, prezesi izb, A. Borg Barthet, J. Malenovský, E. Levits, E. Jarašiūnas, C.G. Fernlund i J.L. da Cruz Vilaça, sędziowie

rzecznik generalny: E. Sharpston,

* Język postępowania: niderlandzki

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 25 lutego 2014 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu A przez N.C. Blomjousa, advocaat

— w imieniu B przez C. Chena, advocaat

— w imieniu United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) przez P. Moreau, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez M.E. Demetriou, QC

— w imieniu rządu niderlandzkiego przez C. Schillemans, M. Bulterman oraz B. Koopman, działające w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu belgijskiego przez M. Jacobs oraz C. Pochet, działające w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka i J. Vláčila, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz A. Wiedmann, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu greckiego przez M. Michelogiannaki, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu francuskiego przez D. Colasa oraz S. Meneza, działających w charakterze pełnomocników

— w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Condou-Durande i R. Troostersa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 17 lipca 2014 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 4 dyrektywy Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony (Dz.U. L 304, s. 12), a także art. 3 i 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”).

2 Wnioski te zostały złożone w ramach sporów pomiędzy A, B i C, obywatelami państw trzecich, a Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (sekretarzem stanu w ministerstwie sprawiedliwości, zwanym dalej „Staatssecretaris”) dotyczących oddalenia ich wniosków o zezwolenia na pobyt czasowy (z tytułu ubiegania się o azyl) w Niderlandach.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

3 Na podstawie art. 1 sekcja A ust. 2 akapit pierwszy Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, podpisanej w Genewie w dniu 28 lipca 1951 r., która weszła w życie w dniu 22 kwietnia 1954 r. [*Recueil des traités des Nations unies*, t. 189, s. 150, nr 2545 (1954)] (zwanej-dalej „konwencją genewską"), uzupełnionej Protokołem dotyczącym statusu uchodźców podpisanym w Nowym Jorku w dniu 31 stycznia 1967 r., który wszedł w życie w dniu 4 października 1967 r., termin „uchodźca" stosuje się do każdej osoby, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa".

Prawo Unii

Dyrektywa 2004/83

4 Zgodnie z motywem 3 dyrektywy 2004/83 konwencja genewska stanowi fundamenty międzynarodowego reżimu prawnego dla ochrony uchodźców.

5 Motyw 10 tej dyrektywy stanowi:

„Niniejsza dyrektywa uwzględnia fundamentalne prawa i przestrzega zasad uznanych w szczególności przez [kartę]. W szczególności niniejsza dyrektywa pragnie zapewnić pełne poszanowanie dla ludzkiej godności i prawo do azylu dla wnoszących o azyl oraz towarzyszących im członków ich rodzin".

6 Motyw 16 tej samej dyrektywy stanowi, że minimalne normy dla definicji i określenia istoty statusu uchodźcy powinny zostać ustanowione jako wytyczne dla właściwych krajowych organów państw członkowskich przy stosowaniu konwencji genewskiej.

7 Zgodnie z motywem 17 dyrektywy 2004/83 konieczne jest wprowadzenie wspólnych kryteriów dla uznawania wnoszących o azyl jako uchodźców w rozumieniu art. 1 konwencji genewskiej.

8 Zgodnie z art. 2 tej samej dyrektywy do jej celów:

„[…]

c) »uchodźca« oznacza obywatela państwa trzeciego, który posiadając uzasadnioną obawę bycia prześladowanym z powodów rasowych, religijnych, narodowościowych, przekonań politycznych lub członkostwa w określonej grupie społecznej, znajduje się poza krajem, którego jest obywatelem, i jest niezdolny do wykorzystania bądź, ze względu na taką obawę, nie chce wykorzystać ochrony takiego państwa […]

[…]".

9 Artykuł 4 dyrektywy 2004/83, zamieszczony w jej rozdziale II, zatytułowanym „Ocenianie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej”, określa warunki oceny faktów i okoliczności i stanowi:

„1. Państwa członkowskie mogą uznać za obowiązek wnioskodawcy, aby ten wskazał, tak szybko, jak jest to możliwe, wszystkie elementy potrzebne do uzasadnienia wniosku o udzielenie międzynarodowej ochrony. Obowiązkiem państwa członkowskiego jest dokonanie oceny odpowiednich elementów wniosku przy współudziale wnioskodawcy.

2. Elementy określone w ust. 1 składają się z oświadczenia wnioskodawcy oraz wszelkiej dokumentacji będącej w posiadaniu wnioskodawcy odnoszącej się do jego wieku, pochodzenia, w tym odpowiednich krewnych, tożsamości, obywatelstwa (obywatelstw), państwa (państw) i miejsca (miejsc) poprzedniego pobytu, wcześniejszych wniosków o udzielenie azylu, trasy podróży, dokumentów podróży i dokumentów tożsamości oraz powodów wnioskowania o udzielenie międzynarodowej ochrony.

3. Ocena wniosku o udzielenie międzynarodowej ochrony powinna być przeprowadzana indywidualnie i obejmuje wzięcie pod uwagę:

a) wszystkich odpowiednich faktów, odnoszących się do państwa pochodzenia w czasie podejmowania decyzji w sprawie wniosku, w tym również ustaw i rozporządzeń państwa pochodzenia oraz sposobów, w jaki są one wykonywane;

b) odpowiednich oświadczeń i dokumentacji przedstawionych przez wnioskodawcę, zawierających informacje, czy wnioskodawca był lub może być prześladowany lub doznawać poważnej krzywdy;

c) indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych wnioskodawcy obejmujących takie czynniki, jak pochodzenie, płeć i wiek – w celu dokonania oceny, czy, na podstawie osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, działania, których doświadczył lub na które mógł być narażony, mogły stanowić prześladowania lub poważną krzywdę;

d) czy działania wnioskodawcy od chwili opuszczenia państwa pochodzenia były prowadzone wyłącznie lub w głównym stopniu w kierunku stworzenia koniecznych warunków do wnioskowania o uzyskanie międzynarodowej ochrony – w celu dokonania oceny, czy taka działalność narazi wnioskodawcę na prześladowania lub poważną krzywdę, jeśli powróci do kraju pochodzenia;

e) czy wnioskodawca mógłby wykorzystać ochronę innego państwa, w którym mógł uzyskać obywatelstwo.

[…]

5. W przypadku gdy państwo członkowskie stosuje zasadę, zgodnie z którą obowiązkiem wnioskodawcy jest uzasadnić wniosek o udzielenie międzynarodowej ochrony i gdy forma stwierdzeń wnioskodawcy nie jest poparta dokumentacją lub innym materiałem dowodowym, to taka forma nie potrzebuje potwierdzenia, kiedy spełnione są następujące warunki:

a) wnioskodawca poczynił rzeczywisty wysiłek, aby uzasadnić swój wniosek;

b) wszystkie właściwe elementy będące w posiadaniu wnioskodawcy zostały przedstawione oraz zostało przedstawione wystarczające wyjaśnienie co do braku innych odpowiednich elementów;

c) stwierdzenia wnioskodawcy zostały uznane za spójne i wiarygodne i nie są sprzeczne z dostępnymi szczegółowymi i ogólnymi informacjami dotyczącymi wnioskodawcy;

d) wnioskodawca wnioskował o udzielenie międzynarodowej ochrony w najwcześniejszym możliwym terminie, chyba że może wskazać wystarczający powód, dlaczego tego nie zrobił; oraz

e) została ustalona ogólna wiarygodność wnioskodawcy.

10 Artykuł 19 dyrektywy 2004/83, zatytułowany „Powody prześladowania”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie przy dokonywaniu oceny powodów prześladowania wezmą pod uwagę następujące elementy:

[…]

d) grupa jest identyfikowana jako szczególna grupa społeczna, jeśli w szczególności:

— członkowie takiej grupy mają wspólne cechy wrodzone lub wspólne pochodzenie, których nie można zmienić, albo mają wspólne cechy lub wierzenia tak ważne dla tożsamości lub świadomości, że nie można zmuszać danej osoby do odstąpienia od nich, i

— posiada odrębną tożsamość w odpowiednim państwie, to znaczy jest postrzegana jako odrębna od otaczającego społeczeństwa,

W zależności od warunków istniejących w państwie pochodzenia określona grupa społeczna może stanowić grupę opartą na wspólnych cechach związanych z orientacją seksualną. Orientacja seksualna nie może być rozumiana jako obejmująca działania uznawane za przestępcze zgodnie z prawem krajowym państw członkowskich […].

[…]”.

Dyrektywa 2005/85/WE

11 Dyrektywa Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich (Dz.U. L 326, s. 13) wskazuje w motywie 8, że nie narusza ona praw podstawowych i przestrzega zasad uznanych w szczególności w karcie.

12 Artykuł 13 dyrektywy 2005/85, uściślający wymogi dotyczące przesłuchania, w ust. 3 stanowi:

„Państwa członkowskie podejmują odpowiednie kroki, aby zapewnić, że przesłuchania są prowadzone w warunkach, które pozwalają wnioskodawcom na wyczerpujące przedstawienie powodów złożenia wniosku. W tym celu państwa członkowskie

a) zapewniają, aby osoba prowadząca przesłuchanie była wystarczająco kompetentna do uwzględnienia osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku, w tym odmienności kulturowej i bezbronności wnioskodawcy, w takim stopniu, jaki jest możliwy […].

[…]”.

Prawo niderlandzkie

13 Istotne dla sprawy uregulowania krajowe zawarte są w § 31 Vreemdelingenwet 2000 (ustawy z 2000 r. o cudzoziemcach), w § 3.111 Vreemdelingenbesluit 2000 (dekretu w sprawie cudzoziemców z 2000 r.) oraz w § 3.35 Voorschrift Vreemdelingen 2000 (rozporządzenia w sprawie cudzoziemców z 2000 r.

14 Przepisy te zostały wyjaśnione w pkt C2/2.1, C2/2.1.1 i C14/2.1–C14/2.4 Vreemdelingencirculaire 2000 (okólnika z 2000 r. w sprawie cudzoziemców).

15 Zgodnie z § 31 ustawy z 2000 r. o cudzoziemcach w związku z § 3.111 dekretu w sprawie cudzoziemców z 2000 r. to na osobie ubiegającej się o azyl ciąży obowiązek wykazania prawdopodobieństwa podstaw, na których oparty jest wniosek o zezwolenie na pobyt czasowy (z tytułu ubiegania się o azyl) i to ona jest zobowiązana dostarczyć, z własnej inicjatywy, wszystkie odpowiednie informacje umożliwiające organowi rozstrzygnięcie wniosku. Ocena, czy wniosek jest zasadny pod względem prawnym, należy do Staatssecretaris.

16 Zgodnie z § 3.111 ust. 1 dekretu w sprawie cudzoziemców z 2000 r., kiedy osoba ubiegająca się o azyl wnosi o wydanie zezwolenia na pobyt, o którym mowa w § 28 ustawy z 2000 r. o cudzoziemcach, przedkłada ona wszystkie informacje, w tym istotne dokumenty, na podstawie których Staatssecretaris może ocenić, współpracując z daną osobą ubiegającą się o azyl, czy istnieje podstawa prawna dla wydania takiego zezwolenia.

17 Zgodnie z pkt C14/2.1 okólnika z 2000 r. w sprawie cudzoziemców ocena wiarygodności oświadczeń osoby ubiegającej się o azyl dotyczy przedstawionych przez niego faktów i okoliczności. Do okoliczności faktycznych zaliczają się informacje dotyczące osoby ubiegającej się o azyl, między innymi orientacja seksualna.

18 Zgodnie z pkt C14/2.2 tego okólnika osoba ubiegająca się o azyl ma obowiązek mówić prawdę i w pełni współpracować przy ustalaniu ogółu faktów w sposób możliwie kompletny. Powinna ona jak najwcześniej poinformować służby ds. imigracji i naturalizacji o wszystkich wydarzeniach i okolicznościach faktycznych mających znaczenie dla rozpoznania jej wniosku.

19 Zgodnie z pkt C14/2.3 rzeczonego okólnika nie jest wykluczone, że brak wiarygodności części oświadczeń osoby ubiegającej się o azyl może wpłynąć na ocenę wiarygodności wszystkich pozostałych oświadczeń tej osoby.

20 Zgodnie z pkt C14/2.4 tego samego okólnika co do zasady wystarczające jest, by osoba ubiegająca się o azyl uprawdopodobniła swoje oświadczenia. W tym celu oczekuje się od niej, że przedłoży dokumenty na poparcie wniosku. Jednak przy ocenie wiarygodności oświadczeń złożonych przez osobę ubiegającą się o azyl na poparcie wniosku nie chodzi o ustalenie, czy – i w jakim stopniu – mogą one zostać udowodnione. W licznych bowiem przypadkach osoby ubiegające się o azyl wykazały, że nie są w stanie udowodnić swych oświadczeń i nie można rozsądnie od nich wymagać, by przedłożyły przekonywające dowody na poparcie swoich słów.

21 Staatssecretaris może uznać oświadczenia za wiarygodne na podstawie § 3.35 ust. 3 rozporządzenia w sprawie cudzoziemców z 2000 r. i wówczas nie wymagać potwierdzenia, czy możliwe jest wykazanie ogólnej wiarygodności osoby ubiegającej się o azyl.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

22 A, B, i C, będący obywatelami państw trzecich, złożyli wnioski o zezwolenie na pobyt czasowy (z tytułu ubiegania się o azyl) w Niderlandach. Na poparcie wniosków wskazali, że w swoich odnośnych państwach pochodzenia obawiają się prześladowań w szczególności ze względu na swoją homoseksualność.

23 Pierwszy wniosek o udzielenie azylu, złożony przez A, został oddalony przez Staatssecretaris jako niewiarygodny.

24 A nie zaskarżył tej pierwszej decyzji odmownej i złożył drugi wniosek, podając, że jest gotów poddać się „testowi", który wykazałby jego homoseksualność lub też odbyć stosunek homoseksualny, aby dowieść podnoszonej orientacji seksualnej.

25 Decyzją z dnia 12 lipca 2011 r. Staatssecretaris oddalił drugi wniosek A, z tym uzasadnieniem, że wiarygodność podnoszonej przez niego orientacji seksualnej nadal nie została wykazana. Staatssecretaris uznał, że nie należy opierać się wyłącznie na podnoszonej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o azyl bez jakiejkolwiek oceny jej wiarygodności.

26 W dniu 1 sierpnia 2012 r. Staatssecretaris oddalił wniosek B, z tym uzasadnieniem, że oświadczenia dotyczące jego homoseksualności są mgliste, zwięzłe i pozbawione wiarygodności. Ponadto, zdaniem Staatssecretaris, skoro B pochodzi z państwa, w którym homoseksualizm nie jest akceptowany, to powinien on móc przedstawić szczegóły dotyczące swoich uczuć i wewnętrznych procesów związanych z orientacją seksualną.

27 C złożył pierwszy wniosek o udzielenie azylu z powodów innych niż prześladowanie z powodu homoseksualizmu; wniosek ten został przez Staatssecretaris oddalony.

28 C nie zaskarżył tej pierwszej decyzji i złożył drugi wniosek, tym razem motywowany obawą przed prześladowaniem w państwie pochodzenia ze względu na swoją homoseksualność. W tym drugim wniosku C twierdził, że do swoich skłonności homoseksualnych mógł się przyznać dopiero po opuszczeniu państwa pochodzenia. Na poparcie wniosku C przekazał organom zajmującym się badaniem jego wniosku zapis wideo czynności intymnych z osobą tej samej płci.

29 Decyzją z dnia 8 października 2012 r. Staatssecretaris oddalił wniosek o udzielenie azylu złożony przez C, z tym uzasadnieniem, że oświadczenia C dotyczące jego homoseksualności nie są wiarygodne. Staatssecretaris uznał, że powinien był powołać się na swoją orientację seksualną w pierwszym wniosku o udzielenie azylu, że nie wyjaśnił w sposób zrozumiały, jak zdał sobie sprawę ze swojej homoseksualności, oraz że nie potrafił udzielić odpowiedzi na pytania dotyczące niderlandzkich organizacji zajmujących się obroną praw osób homoseksualnych.

30 W związku z oddaleniem ich wniosków o zezwolenie na pobyt czasowy (z tytułu ubiegania się o azyl) A, B i C wnieśli na te decyzje skargi do Rechtbank's-Gravenhage.

31 Orzeczeniami z dnia 9 września 2012 r. i z dnia 30 października 2012 r. Rechtbank's-Gravenhage oddalił skargi odpowiednio A i C jako niezasadne. Sąd ten uznał, po pierwsze, że A i C powinni byli, w swych odnośnych skargach, podważyć pierwsze decyzje odmowne Staatssecretaris, oraz po drugie, że w toku drugiego postępowania w sprawie wniosku o udzielenie azylu nie wykazali wiarygodności swoich oświadczeń dotyczących podnoszonej homoseksualności.

32 Orzeczeniem z dnia 23 sierpnia 2012 r. oddalona została również skarga B na decyzję odmowną Staatssecretaris. Rechtbank 's-Gravenhage uznał, że Staatssecretaris mógł racjonalnie stwierdzić, że oświadczenia B dotyczące jego homoseksualności nie są wiarygodne.

33 A, B i C zaskarżyli te orzeczenia do Raad van State.

34 W trakcie tych postępowań apelacyjnych A, B i C podnosili w szczególności, że wobec niemożności obiektywnego stwierdzenia orientacji seksualnej osób ubiegających się o azyl organy zajmujące się rozpatrywaniem wniosków o udzielenie azylu powinny opierać decyzje wyłącznie na oświadczeniach wnioskodawców odnośnie do ich orientacji seksualnej.

35 Tymczasem zdaniem skarżących w postępowaniu głównym podczas oceny wiarygodności oświadczeń składanych przez osobę ubiegającą się o azyl rzeczone organy zadają pytania dotyczące podnoszonej orientacji seksualnej, które naruszają w szczególności prawo wnioskodawcy do godności oraz do

poszanowania życia prywatnego, nie biorąc ponadto pod uwagę zażenowania, jakie ten wnioskodawca może odczuwać w trakcie przesłuchania, ani barier kulturowych, stanowiących dla niego przeszkodę w otwartej rozmowie o orientacji seksualnej. Ponadto okoliczność, że Staatssecretaris uważa wypowiedzi osób ubiegających się o azyl za niewiarygodne, nie powinien prowadzić do takiego samego wniosku w kwestii orientacji seksualnej jako takiej.

36 Staatssecretaris zauważa, że ani z dyrektywy 2004/38, ani z karty nie wynika, by rozstrzygnięcie miało opierać się wyłącznie na oświadczeniach osób ubiegających się o azyl w przedmiocie ich podnoszonej orientacji seksualnej. Należy jego zdaniem zweryfikować nie to, czy osoby ubiegające się o azyl rzeczywiście posiadają wskazywaną przez nie orientację seksualną, ale raczej to, czy uwiarygodniły one, że należą do grupy społecznej w rozumieniu w art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2004/83 lub że podmioty dopuszczające się prześladowań uważają je za członków takiej grupy, jak przewidziano w art. 10 ust. 2 tej dyrektywy.

37 Ponadto, zdaniem Staatsecretaris, osoby ubiegające się o azyl z rzadka jedynie są w stanie przedstawić dowód swojej homoseksualności inny niż własne oświadczenia, a zatem w sytuacji gdy oświadczenia te zostają uznane za spójne i prawdopodobne oraz może zostać wykazana ogólna wiarygodność osoby ubiegającej się o azyl, wątpliwości powinny być rozstrzygane na korzyść tych wnioskodawców.

38 W opinii Staatsecretaris sposób dokonywania przez niego oceny wiarygodności orientacji seksualnej osób ubiegających się o azyl nie powinien różnić się od oceny innych powodów prześladowania. Organ ten uwzględnia jednak specyficzne problemy wiążące się z oświadczeniami dotyczącymi orientacji seksualnej. W szczególności pracownikom przeprowadzającym przesłuchania osób ubiegających się o azyl zaleca się niezadawanie bezpośrednich pytań o to, w jaki sposób osoby ubiegające się o azyl przeżywają swoją orientację. Ponadto, jak twierdzi Staatsecretaris, fotografiom czynności intymnych przedstawianym przez osoby ubiegające się o azyl jako dowody nie przypisuje się żadnego znaczenia, ponieważ dowodzą jedynie praktykowania czynności seksualnych jako takich, a nie rzeczywistego charakteru podnoszonej orientacji seksualnej.

39 Raad van State wskazuje, że ani art. 4 dyrektywy 2004/83, ani przytoczone postanowienia karty nie zobowiązują Staatssecretaris do uznawania podnoszonej przez osoby ubiegające się o azyl orientacji seksualnej za udowodnioną na podstawie samych tylko oświadczeń tych osób. Ponadto, zdaniem tego sądu, sposób weryfikowania orientacji seksualnej osób ubiegających się o azyl nie różni się od oceny innych powodów prześladowania.

40 Raad van State zastanawia się jednak nad ewentualnymi granicami, jakie art. 4 dyrektywy 2004/83, jak również art. 3 i 7 karty mogłyby zakreślać w kwestii weryfikowania orientacji seksualnej osób ubiegających się o azyl.

41 Sąd odsyłający uważa, że fakt zadawania pytań osobie ubiegającej się o azyl może w pewnej mierze naruszać prawa gwarantowane rzeczonymi postanowieniami karty.

42 Zdaniem tego sądu niezależnie od metody przyjętej w danym państwie członkowskim w celu zbadania rzeczywistego charakteru podnoszonej orientacji seksualnej nie można wykluczyć ryzyka naruszenia praw podstawowych osób ubiegających się o azyl, takich jak gwarantowane w art. 3 i 7 karty.

43 W tych okolicznościach Raad van State postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym, sformułowanym w taki sam sposób w każdej ze spraw od C-148/13 do C-150/13.

„Jakie granice wyznaczają [dyrektywa 2004/83] i [karta], a w szczególności jej art. 3 i 7, względem sposobu, w jaki należy zweryfikować wiarygodność wskazywanej orientacji seksualnej, oraz czy granice te różnią się od tych obowiązujących dla oceny wiarygodności innych powodów prześladowania, a jeśli tak, to jak dalece?”.

44 Orzeczeniem Trybunału z dnia 19 kwietnia 2013 r. sprawy od C-148/13 do C-150/13 zostały połączone do celów pisemnego i ustnego etapu postępowania oraz do celów wydania wyroku.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

Uwagi wstępne

45 Jak wynika z motywów 3, 16 i 17 dyrektywy 2004/83, konwencja genewska zawiera fundamenty międzynarodowego reżimu prawnego ochrony uchodźców, a przepisy tej dyrektywy dotyczące warunków przyznawania statusu uchodźcy oraz treści tego statusu zostały ustanowione jako wytyczne dla właściwych organów państw członkowskich przy stosowaniu tej konwencji w oparciu o wspólne pojęcia i kryteria (wyrok N., C-604/12, EU:C:2014:302, pkt 27).

46 Wykładni przepisów dyrektywy 2004/83 należy zatem dokonywać w świetle ogólnej systematyki i celu tego aktu, z poszanowaniem konwencji genewskiej i innych odpowiednich traktatów, o których mowa w art. 78 ust. 1 TFUE. Wykładnia ta powinna również, jak wynika z motywu 10 dyrektywy, uwzględniać prawa uznane w karcie (wyrok X i in., od C-199/12 do C-201/12, EU:C:2013:720, pkt 40).

47 Ponadto należy przypomnieć, że dyrektywa 2004/83 nie zawiera przepisów proceduralnych stosujących się do rozpatrywania wniosków o udzielenie międzynarodowej ochrony i tym samym nie ustanawia gwarancji proceduralnych, jakie powinny być przyznane osobie ubiegającej się o azyl. To dyrektywa 2004/85 ustanawia minimalne normy dotyczące procedur rozpatrywania wniosków i precyzuje prawa osób ubiegających się o azyl, które należy uwzględnić przy badaniu spraw w postępowaniu głównym.

W przedmiocie pytania

48 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 4 dyrektywy 2004/83, czytany w świetle postanowień karty, należy interpretować w ten sposób, że zakreśla właściwym organom krajowym, działającym pod kontrolą sądu, pewne granice przy ocenie faktów i okoliczności dotyczących podnoszonej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o azyl, której wniosek opiera się na obawie przed prześladowaniem ze względu na tę orientację.

49 W tej kwestii należy na wstępie wskazać, że wbrew twierdzeniom skarżących w postępowaniu głównym, zgodnie z którymi właściwe organy krajowe zajmujące się badaniem wniosków o udzielenie azylu motywowanych obawą przed prześladowaniem ze względu na orientację seksualną osoby ubiegającej się o azyl powinny uznać wskazywaną przez nią orientację seksualną za fakt udowodniony na podstawie samych tylko oświadczeń wnioskodawcy, rzeczone oświadczenia powinny stanowić – z uwzględnieniem szczególnego kontekstu, w który wpisują się wnioski o udzielenie azylu – jedynie punkt wyjścia w procesie badania faktów i okoliczności przewidzianym w art. 4 dyrektywy 2004/83.

50 Z samego brzmienia art. 4 dyrektywy 2004/83 wynika bowiem, że w ramach tego badania państwa członkowskie mogą uznać za obowiązek wnioskodawcy, aby ten wskazał, tak szybko, jak jest to możliwe, wszystkie elementy potrzebne do uzasadnienia wniosku o udzielenie międzynarodowej ochrony, a państwo członkowskie, we współpracy z tym wnioskodawcą, ocenia istotne elementy tego wniosku.

51 Ponadto z art. 4 ust. 5 dyrektywy 2004/83 wynika, że jeżeli wymogi wymienione w lit. a)–e) tego przepisu nie zostały spełnione, oświadczenia osób ubiegających się o azyl dotyczące podnoszonej orientacji seksualnej mogą wymagać potwierdzenia.

52 Wynika stąd, że choć obowiązkiem osoby ubiegającej się o azyl jest wskazanie orientacji seksualnej, co stanowi istotny element jej sfery osobistej, wnioski o udzielenie statusu uchodźcy uzasadniane obawą przed prześladowaniem ze względu na orientację – tak jak wnioski uzasadniane innymi powodami prześladowania – mogą podlegać procesowi oceny przewidzianemu w art 4 tej dyrektywy.

53 Jednak szczegółowe zasady dokonywania przez właściwe organy oceny oświadczeń oraz dokumentacji i innego materiału dowodowego przedstawianych na poparcie takich wniosków powinny być zgodne z przepisami dyrektyw 2004/83 i 2005/85 oraz, jak wynika, odpowiednio, z motywów 10 i 8 tych dyrektyw, z prawami podstawowymi gwarantowanymi w karcie, takimi jak prawo do poszanowania godności człowieka, zapewnione w art. 1 karty, oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, gwarantowane w jej art. 7.

54 Nawet jeżeli przepisy art. 4 dyrektywy 2004/83 mają zastosowanie do wszystkich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej niezależnie od podnoszonych powodów prześladowania, to jednak na właściwych organach ciąży obowiązek dostosowania szczegółowych zasad oceny oświadczeń i dowodów z dokumentów lub innych stosownie do cech właściwych każdej kategorii wniosków o udzielenie azylu, z poszanowaniem praw gwarantowanych w karcie.

55 Jeżeli chodzi o ocenę faktów i okoliczności przewidzianą w art. 4 dyrektywy 2004/83, to ocena ta, jak orzeczono w pkt 64 wyroku M. (C-277/11, EU:C:2012:744), dokonywana jest na dwóch różnych etapach. Pierwszy etap dotyczy ustalenia okoliczności faktycznych, które mogą stanowić dowody przemawiające na korzyść wniosku, podczas gdy drugi etap dotyczy oceny prawnej tych dowodów, polegającej na zadecydowaniu o tym, czy w świetle okoliczności charakteryzujących dany przypadek spełnione zostały przesłanki materialne udzielenia ochrony międzynarodowej przewidziane w art. 9 i 10 lub 15 dyrektywy 2004/83.

56 W ramach pierwszego etapu, w który dokładnie wpisują się pytania sądu odsyłającego w każdym z postępowań głównych, o ile państwa członkowskie mogą uznać, że zazwyczaj do wnioskodawcy – który zresztą najlepiej może przedstawić elementy konieczne dla wykazania swojej własnej orientacji seksualnej – należy przedstawienie dowodów koniecznych dla uzasadnienia jego wniosku, o tyle na danym państwie członkowskim ciąży obowiązek współpracy z tym wnioskodawcą w trakcie ustalania elementów istotnych dla tego wniosku, zgodnie z art. 4 ust. 1 rzeczonej dyrektywy (zob. podobnie wyrok M., EU:C:2012:744, pkt 65).

57 Należy w tej kwestii wskazać, że zgodnie z art. 4 ust. 3 lit. c) dyrektywy 2004/83 ocena ta powinna być przeprowadzana w sposób indywidualny i z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych wnioskodawcy, obejmujących takie czynniki, jak pochodzenie, płeć i wiek, w celu dokonania oceny, czy – świetle tej sytuacji – działania, których doświadczył lub na które mógł być narażony, mogły stanowić prześladowania lub poważną krzywdę.

58 Ponadto, jak przypomniano w pkt 51 niniejszego wyroku, w ramach weryfikacji przeprowadzanych przez właściwe organy na podstawie art. 4 rzeczonej dyrektywy, w sytuacji gdy określone aspekty oświadczeń osoby ubiegającej się o azyl nie są poparte dokumentacją lub innym materiałem dowodowym, aspekty te nie wymagają potwierdzenia, o ile spełnione są łącznie przesłanki z art. 4 ust. 5 lit. a)–e) tej samej dyrektywy.

59 Jeżeli chodzi o szczegółowe zasady oceny dokumentacji lub innego materiału dowodowego, których to zasad dotyczy każde z postępowań głównych, to w celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi należy ograniczyć niniejszą analizę do kwestii zgodności z przepisami dyrektyw 2004/83 i 2005/85 oraz z postanowieniami karty z jednej strony weryfikacji dokonywanych przez właściwe organy w drodze przesłuchań opartych w szczególności na stereotypach dotyczących homoseksualistów lub szczegółowych przesłuchań na okoliczność praktyk homoseksualnych osoby ubiegającej się o azyl, jak również możliwości wyrażenia przez te organy zgody na poddanie się przez rzeczonego wnioskodawcę „testom” mającym wykazać jego homoseksualność lub na to, by z własnej

woli przedstawił zapisy wideo swoich czynności intymnych, a z drugiej strony – możliwości przyjmowania przez właściwe organy braku wiarygodności z tego jedynie powodu, że wskazywana orientacja seksualna tego samego wnioskodawcy nie była podnoszona przy pierwszej okazji, gdy mógł przedstawić powody prześladowania.

60 Jeżeli chodzi, po pierwsze, o badania w oparciu o przesłuchania obejmujące wiedzę danej osoby ubiegającej się o azyl o stowarzyszeniach zajmujących się obroną praw osób homoseksualnych oraz o szczegółach dotyczących tych stowarzyszeń, to zdaniem skarżącego w sprawie C-150/13 oznaczałoby to, że rzeczone organy opierają swoją ocenę na stereotypowych pojęciach dotyczących zachowań osób homoseksualnych, a nie na konkretnej sytuacji każdej osoby ubiegającej się o azyl.

61 W tej kwestii należy przypomnieć, że art. 4 ust. 3 lit. c) dyrektywy 2004/83 nakłada na właściwe organy obowiązek przeprowadzenia oceny z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych wnioskodawcy oraz że art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 wymaga od tych samych organów prowadzenia przesłuchania z uwzględnieniem osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku o udzielenie azylu.

62 O ile przesłuchania obejmujące stereotypowe pojęcia mogą stanowić użyteczne narzędzie pozostające w dyspozycji właściwych organów dla potrzeb tej oceny, o tyle ocena wniosków o udzielenie statusu uchodźcy wyłącznie na podstawie stereotypowych pojęć kojarzonych z osobami homoseksualnymi nie spełnia wymogów przepisów wymienionych w poprzednim punkcie, ponieważ nie pozwala na uwzględnienie przez te organy indywidualnej i osobistej sytuacji konkretnej osoby ubiegającej się o azyl.

63 Niezdolność osoby ubiegającej się o azyl do udzielenia odpowiedzi na takie pytania nie może sama w sobie stanowić wystarczającego powodu dla potrzeb stwierdzenia braku wiarygodności wnioskodawcy, gdyż taki pogląd byłby sprzeczny z wymogami art. 4 ust. 3 lit. c) dyrektywy 2003/83 oraz z wymogami art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85.

64 Po drugie, o ile organy krajowe mają prawo, w stosownym przypadku, przeprowadzać przesłuchania w celu dokonania oceny faktów i okoliczności dotyczących podnoszonej przez osobę ubiegającą się o azyl orientacji seksualnej, o tyle przesłuchania dotyczące szczegółów praktyk seksualnych tego wnioskodawcy są sprzeczne z prawami podstawowymi gwarantowanymi w karcie, w szczególności z prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego zawartego w jej art. 7.

65 Po trzecie, jeżeli chodzi o możliwość wyrażenia przez organy krajowe zgody na – co proponowali niektórzy ze skarżących w postępowaniu głównym – dokonanie czynności homoseksualnych, poddanie się przez nich ewentualnym „testom” w celu wykazania ich homoseksualności lub przedstawianie dowodów takich jak zapisy wideo czynności intymnych, to należy podkreślić, że nie tylko takie elementy niekoniecznie posiadają wartość dowodową, ale ponadto mogą naruszać godność człowieka, której poszanowanie gwarantowane jest w art. 1 karty.

66 Ponadto zezwolenie lub wyrażenie zgody na tego rodzaju dowody miałoby skutek zachęcający w odniesieniu do innych osób ubiegających się o azyl i de facto sprowadzałoby się do nałożenia na nie obowiązku przedstawienia takich dowodów.

67 Po czwarte, jeżeli chodzi o możliwość stwierdzania przez właściwe organy braku wiarygodności, w sytuacji gdy, w szczególności, wskazywana orientacja seksualna wnioskodawcy nie została przez niego podniesiona przy pierwszej okazji, gdy mógł przedstawić powody prześladowania, należy zauważyć, co następuje.

68 Z art. 4 ust. 1 dyrektywy 2004/83 wynika, że państwa członkowskie mogą uznać za obowiązek wnioskodawcy, aby ten wskazał, „tak szybko, jak jest to możliwe”, wszystkie elementy potrzebne do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

69 Jednak ze względu na delikatny charakter pytań dotyczących sfery osobistej danej osoby, a w szczególności jej orientacji seksualnej, nie można wyprowadzać wniosku o braku jej wiarygodności wyłącznie na tej podstawie, że z powodu niechęci do ujawniania intymnych aspektów życia osoba ta nie zadeklarowała od początku swojej homoseksualności.

70 Ponadto należy zauważyć, że przewidziany w art. 4 ust. 1 dyrektywy 2004/83 obowiązek wskazania wszystkich elementów potrzebnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej „tak szybko, jak jest to możliwe", jest złagodzony wymogiem nałożonym na właściwe organy na mocy art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 oraz art. 4 ust. 3 dyrektywy 2004/83, polegającym na prowadzeniu przesłuchania z uwzględnieniem osobistych lub ogólnych okoliczności towarzyszących złożeniu wniosku, w szczególności bezbronności wnioskodawcy, oraz przeprowadzeniu indywidualnej oceny z uwzględnieniem indywidualnej sytuacji i uwarunkowań osobistych każdego wnioskodawcy.

71 Tak więc uznanie, że osoba ubiegająca się o azyl nie jest wiarygodna, na tej jedynie podstawie, że nie ujawniła swojej orientacji seksualnej przy pierwszej okazji, gdy mogła przedstawić powody prześladowania, prowadziłoby do niedopełnienia obowiązku wspomnianego w poprzednim punkcie .

72 W świetle ogółu powyższych rozważań na pytanie przedstawione w każdej ze spraw od C-148/13 do C-150/13 należy udzielić następującej odpowiedzi:

— Artykuł 4 ust. 3 lit. c) dyrektywy 2004/83 oraz art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by w ramach badania przez właściwe organy krajowe, działające pod kontrolą sądu, faktów i okoliczności dotyczących podnoszonej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o azyl, której wniosek motywowany jest obawą przed prześladowaniem ze względu na tę orientację, oświadczenia wnioskodawcy, jak również dokumentacja i inny materiał dowodowy przedstawione na poparcie tego wniosku były przedmiotem oceny przeprowadzanej przez te organy w drodze przesłuchań opartych wyłącznie na stereotypowych pojęciach dotyczących zachowań osób homoseksualnych.

— Artykuł 4 dyrektywy 2004/83, czytany w świetle art. 7 karty, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by w ramach tego badania właściwe organy krajowe przeprowadzały szczegółowe przesłuchania na okoliczność praktyk seksualnych osoby ubiegającej się o azyl.

— Artykuł 4 dyrektywy 2004/83, czytany w świetle art. 1 karty, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by w ramach tego badania rzeczone organy uwzględniały dowody takie jak dokonanie przez daną osobę ubiegającą się o azyl czynności homoseksualnych, poddanie się przez nią „testom" mającym wykazać jej homoseksualność lub przedstawienie przez nią zapisów wideo takich czynności.

— Artykuł 4 ust. 3 dyrektywy 2004/83 oraz art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by w ramach tego samego badania właściwe organy krajowe stwierdzały brak wiarygodności danej osoby ubiegającej się o azyl z tego jedynie powodu, że wskazywana orientacja seksualna tego wnioskodawcy nie została podniesiona przy pierwszej okazji, gdy mógł on przedstawić powody prześladowania.

W przedmiocie kosztów

73 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 4 ust. 3 lit. c) dyrektywy 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości] przyznawanej ochrony oraz art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy Rady 2005/85/WE z dnia 1 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienia minimalnych norm dotyczących procedur nadawania i cofania statusu uchodźcy w państwach członkowskich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by w ramach badania przez właściwe organy krajowe, działające pod kontrolą sądu, faktów i okoliczności dotyczących podnoszonej orientacji seksualnej osoby ubiegającej się o azyl, której wniosek motywowany jest obawą przed prześladowaniem ze względu na tę orientację, oświadczenia wnioskodawcy, jak również dokumentacja i inny materiał dowodowy przedstawione na poparcie tego wniosku były przedmiotem oceny przeprowadzanej przez te organy w drodze przesłuchań opartych wyłącznie na stereotypowych pojęciach dotyczących zachowań osób homoseksualnych.

Artykuł 4 dyrektywy 2004/83, czytany w świetle art. 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by w ramach tego badania właściwe organy krajowe przeprowadzały szczegółowe przesłuchania na okoliczność praktyk seksualnych osoby ubiegającej się o azyl.

Artykuł 4 dyrektywy 2004/83, czytany w świetle art. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by w ramach tego badania rzeczone organy uwzględniały dowody takie jak dokonanie przez daną osobę ubiegającą się o azyl czynności homoseksualnych, poddanie się przez nią testom mającym wykazać jej homoseksualność lub przedstawienie przez nią zapisów wideo takich czynności.

Artykuł 4 ust. 3 dyrektywy 2004/83 oraz art. 13 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2005/85 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by w ramach tego samego badania właściwe organy krajowe stwierdzały brak wiarygodności danej osoby ubiegającej się o azyl z tego jedynie powodu, że wskazywana orientacja seksualna tego wnioskodawcy nie została podniesiona przy pierwszej okazji, gdy mógł on przedstawić powody prześladowania.

Podpisy